

PETRŐCZI ÉVA – SZABÓ ANDRÁS

Szenci Molnár Albertről – két hangon

Születésének 450. évfordulójára



A magyar nyelv és irodalom egyik sokoldalú gazdagítója, költői erejű zsoltárfordító, szótárszerkesztő, Kálvin „Institutió”-jának fordítója, továbbá Károlyi Gáspár Gönc és Vizsoly közt ingázó, a vizsolyi Biblia kiadását segítő „kisinasa”, Szenci Molnár Albert¹ 450 éve született, a Pozsony közeli kisvárosban, Szencen. Ennek tiszteletére állította össze „Szenci Molnár Albetről – Két hangon” című, magyar–angol nyelvű kötetét egyik állandó szerzőnk, Petrőczi Éva költő, író, irodalomtörténész és férje, Szabó András professor emeritus, aki éppen ötven éve kutatja Molnár Albert munkásságát, s a 16. századi magyar és európai reformáció történetét.

¹ [Petrőczi Éva: Szenci Molnár Albert 450. születésnapja tiszteletére](#)
(Parlando 2024/2.)

Fkönyv két szerzője, Petrőczy Éva költő, irodalomtörténész és Szabó András irodalomtörténész évtizedek óta számtalan műfajban, legyen az tanulmány, nagydoktori értekezés, magyar és angol nyelvű előadások, versek, rádiós és televíziós megszólalások, publicisztikai írások, nagyon sokszor megszólaltak Szenci Molnár Albertről. Most pedig szeretnék ezzel a szerzői négykezessel kifejezni őszinte nagybecsülésüket, szeretetüket és hálájukat minden időben, de most az Úr 2024. esztendejében különösen is, Szent szülötte iránt. Hiszen ebben az évben ünnepeljük Szenci Molnár Albertnek, a sokműfajú reformátornak, naplóiírónak, zsoltárfordítónak, szótár- és imádságoskönyv-szerzőnek, Kálvin *Institutió*-ja tolmácsolójának 450. születésnapját. Ők, akik házasságukban és hivatásukban csaknem ötven éve társak, egész életükben adósai lesznek Albertus Molnár *Napló*-jának. Ez az érzés vezérelte el őket számos alkalommal a Szenci Molnár Albert Napokra, s ez adott erőt nekik ahhoz, hogy számos egyetemi- és konferencia-előadáson, szemináriumon visszatérjenek az ő századok során mit sem halványuló, Isten- és emberszeretettel, tudománnyal, de ugyanakkor életörömmel teli, s olykor még a humort is megcsillantó egyéniségéhez.



ELŐSZÓ

Akik otthonunkban igazán otthon érzi magukat – népes családkunk mellett mai, s a Károli Gáspár Református Egyetemen több évtizede végzett egykori tanítványaink – azok elkerülhetetlenül találkoznak két, elég méretes portréfestmény-másolattal. Az első azzal a 16. századi angol lovagköltővel, s kontinensünk kálvinizmusának régi barátjával, a három hétig Magyarországgal is megismerkedni igyekvő Sir Philip Sidneyvel, aki a Protestáns Liga egyik, a hollandok oldalán vívott ütközetében elesett, s így halála miatt tragikusan félbeszakadt zsoldárfordítását testvére, Mary Sidney tette teljessé. Sir Philip, akit a protestáns világ „nagy Fülöpünk”-ként siratott el, az én legkorábbi, már huszonkét évesen írni kezdett első doktori disszertációm főhőse. A második festmény főszereplője pedig ugyan ki más lehetne, mint maga Szenci Molnár Albert, akinek eredetileg latin nyelvű *Napló*-jának első magyar fordítását hozzám hasonlóan zsenge korában férjem, Szabó András vetette papírra.

Be kell azonban vallanom, hogy a Szenci Molnárra hangolódás – illetve a zsoldárok iránti szeretet már hároméves koromban gyökeret vert bennem, amikor civilben sebészorvos nagybátyám és keresztapám, aki Pécsen kevés szabad órájában évtizedekig számos oratórium és mise tenorszólóját énekelte, (Kodály Zoltán elismerését munkás, két hivatást vállaló és hívő élete legnagyobb kitüntetésének tartotta) akkoriban, amikor csak tehette, a *Psalmus Hungaricus* szólóját gyakorolta. S ahányszor pihenőt tartott, a következő szavakkal loholtam utána a partitúrával: „Kérem a Mikorondávidot, még, még..!” Ez természetesen nem Szenci Molnár, hanem Kecskeméti Végh Mihály 55. zsoldárának drámai erejű szövegválto-

zata volt, de a műfaj szeretete, a magyar mellett németül és angolul is jól ismert zsoltárszövegek költőisége az irodalom- és egyháztörténet művelése mellett lírikusi hivatásomban is megerősített. Olyannyira, hogy elsőéves egyetemista koromban az első szemináriumi előadásomat és dolgozatomat Thordai János *Psalterium*áról tartottam, természetesen Kovács Sándor Iván tanár úrnál, aki akkoriban még a szegedi egyetem oktatója volt. Szenc szülőttéről való korábbi elemzéseim és saját zsoltárparafrázisaim, portérverseim azonban mára már csak töredékét képezték Molnárt elemző és róla szóló, egyre újabb írásaimnak, sőt, műfordításaimnak, ahogyan ez ebben a mostani születésnapra hála- és főhajtás kötetben is látható. Kutatóként írtam a nevéhez köthető hanauai és oppenheimi Bibliáról, a Szentíráshoz való viszonyáról, s részletesen elemeztem szerepét az angolszász puritán irodalom magyarországi elterjedésében. Ritka nemeslelkűségéről, és keresztyéni kollegialitásáról tanúskodik például az a gesztusa, hogy saját, németből készült Lewis Bayly-fordítását félretéve átengedte ezt a munkát egy generációval ifjabb lelkész társának, az angolul kiválóan tudó Medgyesi Pálnak. De a Történelem Ura még ebben is kárpótolta őt: német anyától született, részben Germánia földjén felnőtt lelkész fia, János Albert egyike lehetett egy nagyon fontos, Londonban megfogalmazott puritán szövetségi nyilatkozat, a *Formula singularitatis* aláíróinak.

Ugyancsak meghatározó része szépírói és kritikusi énemnek az az elhívás, hogy Szenci Molnár nagyon életteli alakját megörökítő huszadik századi szépírói művekből néhányat kellő tapintattal és szeretettel, de egy új, hosszabb tanulmányban mégiscsak mikroszkóp alá helyezzek. Végül, de nem utolsósorban, úgy érzem, ebben a kis házastársi duettben feltétlenül helyet kellett adnunk Szenci Molnár Albert szívárványosan sokszínű egyéniségének. Aki műveit, fordításait gyakran forgatja, rájön, hogy ő nem csupán a hit és a tudomány embere volt, hanem ugyanakkor élet- és családszeretettel, egészséges vándordeáki kíváncsisággal megáldott, vérbeli humanista, s gyakran a humor is helyet kapott írásaiban. Ezért bátorítottam a kötetben hangot és helyet adni eddigi összes róla szóló versemnek, köztük hétnek saját angol fordításomban is.

Petrőczy Éva

Ötven évvel ezelőtt, 1974 májusában elsőéves, magyar–latin szakos egyetemistaként vettem részt azon a sárospataki konferencián, amelyen Szenci Molnár Albert születésének négyszázadik évfordulóját ünnepeltük. Tanárain, Kovács Sándor Iván és Tolnai Gábor tudták, hogy lelkészcsaládból és református gimnáziumból jövök, így magától értetődő gesztussal bízták rám témaként a zoltártárfordító naplójának feldolgozását. Ennek nyomán született meg az első fordítás 1976-ban, mint egy nagy sikerű válogatott kötet része. Később ugyan más, korábbi témák kutatására tértem át, de 1990 után, amikor akadálytalanul lehetővé vált az erdélyi és nyugat-európai források bevonása, ismét elővettem a napló főként latin szövegét, s nekiláttam egy javított és bőségesen megjegyzetelt kiadás elkészítésének. A munka csaknem tíz esztendeig tartott, az ebből született kétnyelvű kritikai kiadás 2003-ban jelent meg, de közben ennek rész-eredményeit számos tanulmányban is publikáltam. Következő lépésben nekiláttam a levelezés új kiadása előkészítésének, azonban egyetemi feladataim miatt ezt félbe kellett hagynom, csak most (félleg-meddig nyugdíjasként) tudtam ezt újra folytatni.

Mit jelent nekem Szenci Molnár Albert? A zoltárszerzőt, akinek műveit a hencidai templom Angster-orgonáján kísértem gyerekkoromban, majd a debreceni Kántussal énekeltem kórusfeldolgozásokban. A diákkori fordítást, amelynek révén többek között a magánéletem is új irányba fordult. (Feleségem és többek szerint állítólag nagyon hasonlítottam is a harminc éves Molnárt ábrázoló

1604-es metszetre...) Az ő rendkívüli értelmiségi élete századokon átívelő példát nyújtott arra, hogy én magam hogyan éljek. Mindezek a tényezők inspiráltak mindkettőnket arra, hogy ezzel a kis kötettel is tisztelegjünk Szenci Molnár előtt. A könyvbe a magam részéről három írást hoztam: egy évfordulós megemlékezést, amelyet a Confessio felkérésére írtam, illetve két friss tanulmányt.

A 450. évfordulót remélhetőleg méltó módon fogjuk megülni. Bőven van még feladatunk a következő évekre is, megjelenik majd a levelezés új kiadása, (ez az én vállalásom), továbbá a latin nyelvű versek kötete (ez P. Vásárhelyi Judit terve), s talán egyszer valaki az összefoglaló Szenci Molnár Albert monográfiát is megírja. Életének a magyar, a német, a svájci, az osztrák, az erdélyi, s természetesen a szlovákiai egyházi turizmusba való bevonása szép feladat volna, egy kicsit a „Lutherweg” mintájára.

Szabó András

Szabó András

Zsoltárkönyv

1562-ben Genfben jelent meg az a francia nyelvű zsoltárkönyv, amelyben a 150 ószövetségi szöveget Clément Marot és Théodore de Bèze írta át akkori modern versformákra, a dallamokat jeles svájci kántorok állították össze. Az énekek rövid idő alatt népszerűek lettek a francia nyelvterületen, s nemsokára más nyelvekre is lefordították őket. A teljes német Zsoltárkönyv 1573-ban jelent meg, Ambrosius Lobwasser königsbergi jogászprofesszor átültetésében. Szenci Molnár gyakran énekelte a német zsoltárokat, innen jött az indíttatás, hogy a magyar változatot is elkészítse. A munkának már az 1600-as évek elején nekifogott, csak a végső szerkesztési munkálatokat végezte el a naplójában is jelzett rövid idő alatt, 1606-ban. Alapvetően a német változatra támaszkodott, ezt azonban összevetette a franciával, s bizonyos esetekben javította is ennek alapján. A Psalterium Ungaricum-ot (magyar zsoltárkönyvet) a herborni főiskola nyomdása jelentette meg a kottákkal együtt 1607-ben, mellette állt egy gyermekek számára írt kis katekizmus a Heidelbergi Káté alapján. Szenci Molnár csak egy egyházi énekeskönyvet akart magyarra fordítani, de kiderült róla, hogy tehetséges költő, aki a vizsolyi Biblia nyelvét használva hozott létre olyan énekelhető szövegeket, amelyek közül néhány szövegversként is megállná a helyét. Zsoltárszövegei (kisebb modernizálással) mindmáig használatban vannak, senki sem tudta újabb fordítással leváltani őket, a 90. zsoltár a reformátusok himnusza is lett. A 150 genfi zsoltár 124 dallamra íródott, ez mintegy 110 féle vers- és strófaformát jelent, amelyek a francia reneszánsz költészetből származtak, s korábban ismeretlenek voltak a magyar irodalomban. A ritmikus és néha világi eredetű dallamok idegenek voltak a közép-európai dallamvilágtól, ez jócskán megnehezítette a befogadásukat. Ennek ellenére Molnár fordításai elengedhetetlen részévé lettek a református énekeskönyveknek, s a 18. századra kiszorították a régi típusú szertartási énekeket. Versformái a 18. század második felére beépültek a magyar irodalomba, a legjellemzőbb példa a 130. zsoltáré, amelynek dallamára tökéletesen elénekelhető Kölcsey Ferenc Himnusza.

Csörsz Rumen István

Balassi Bálint, Szenci Molnár Albert és Petróczi Éva verseit éneкли.

https://youtu.be/k69I5_IC6Yg?si=vAlf6pcvFJ8VOfG2 (7:16)

Szabó András 70. születésnapja tiszteletére a Károli Gáspár Református Egyetemen (2014)

VÁLTOZAT

*„Amikor Babilon folyói mellett laktunk,
sírtunk, ha a Sionra gondoltunk. Az ott lévő fűzfákra akasztottuk hárfáinkat.”*
(137. zsoltár)

Már nem
mi döntjük el,
mikor kerüljön
fűzfaágra a hárfa.

Sionnak gyermeke
alig, hogy dalba
kezdene,
egy rabló gally

kinyúl utána.
ha ki megszólalt egyszer,
annak már
nehéz hallgatnia.

Sebek verik ki
nyelvét,
fogán keserű
lepedék;

énekét gyötrött
száján
előbb vagy utóbb
ki kell buknia.

A PATAK ÉNEKE

*„Mint a szép híves patakra
Az szarvas kívánkozik,
Lelkem úgy óhajt Uramra,
És hozzá fohászkodik.”*
(Szenci Molnár Albert: XLII. zsoltár)

Ifjú szarvas

tisztító szomjára

tükröm szüntelen

kívánkozik –

inni ha rámhajol,

fölkél a Nap;

Uram, te tetted,

hogy sötét

habjaim fölött

végre hajnalodik.

Petrőczy Éva